

זיכרונות מאפריקה

זיכרונות מאפריקה - רבי-המכר שהפך לרבי-סרט עטור שיבעה פרסי אוסקאר - מוסיף להיות בחדשות. במהדורת מבט לחדשות דווח על ההתנגדות שהסרט מעורר בקניה. שבנופיה הקסומים צולם. יש להניח כי את סיפורה של הארצות בליקסן, המכונה איסק דינסן, לא קראו מרבית המוחים. שטענותיהם נשמעות מוכרות: אין די כבוד למורשה שלנו. עלת ברזית היתה בקונסטהאגן בעת שדמרק חגגה את יובל המאה להולדתה של קארן בליקסן-דינסן. היא קראה את הספר באנגלית והוקסמה ממנו. מירה הלפרין מתארת את הצמינו לנו בעולם שבו נתוודע אל ספרינו באמצעות מסך הקולנוע.

לבנה בין השחורים

זכרונות מאפריקה
איסק דינסן
מאנגלית: ליאורה הרצוג
זמורה, ביתן, 261 עמודים

בנוקר יום שישו רטוב בקופנהאגן, בחורש יוני אשתקד, רדף אותי ריוקן חיזור זה בעל הגבות הכבדות והעיניים השחורות היוקרות אשר הופיע על גבי כרזת פירסומת בכל רחבי העיר. מלאו או מאה שנה להולדתה של קארן בליקסן בעיר-השרה רינגסטדלונד ודנמרק חגגה את יובל המאה של איסק דינסן, ששיהעט שבו נתפרסמה קארן בליקסן. אף כי פירסומה מפעם לפעם ככתיבת-עיתון דניים (תחת פסכרונים נוסף), היתה זו הופעתה של סיפורה שיבעה סיפורים גותיים, שנכתבו במקורו אנגלית, אשר ציינה את תחילת הקריירה הספרותית שלה. אחר-כך, בי 1937, הופיעו הזיכרונות האוטוביוגרפיים והסיפורים המכוננים יחד תחת מתוך אפריקה (השם תורגם לעברית כזיכרונות מאפריקה). בעיקבותיהם יצאו לאור עוד כמה ספרים - באנגלית וברנית בעת ובעונה אחת.

מתמיד היתה בי איזו רתיעה מפני ספרים על יבשת אפריקה, בעיקר מכיוון שברותי הגמורה בנושא זה יצרה חומה של התנגדות שמעולם לא ניסית לגבור עליה. והנה אני מוצאת את עצמי שקועה כלי-כולי בפואמה-כפרוזה מוקדשת לאפריקה, לחוותה של קארן בליקסן, לידידיה ולאנשים הסובבים אותה.

נשימת הספר היא זו של משרור, בעצם משוררת - כל מישפט נכנס מעצמו וכמו שלא במתכוון למתכונת מיקצבית. כשחכף מעל לראשך קול הרחש הגובר והולך במהירות, היתה

בהרי הנונגו...

בהרי הנונגו. ברסס הראשון שבשמו-רתי-הציד. היה מקום שאני עצמי, בתקופה שהאמנתי כי אחיה ואמות באפריקה, הצבעתי עליו לפני דינסן כמקום קבורתי בהגיע היום. בערב, כשישבנו והבטנו בהרים מכיוון ביתי, אמר דינסן, שאם כך ברצוני להיקבר שם גם הוא. מאז, כש היינו נוסעים בהרי הנונגו היה דינסן אומר לעיתים: בואי ניסע עד לקברים שלנו. נעם אחת, כשהיננו בהרים לציד התאו. ניגשנו אחרי-הצהריים אל המיד-רון להתבונן במקום מקרוב. מראה הנוף היה מרהיב מעין כמותו; באור השקיעה ראינו את הר קניה ואת הקתלימנ'ג'ארו. דינסן, שרץ בדשא ואכל תפוז, אמר לי כי היה רוצה להישאר שם. מקום הקבורה שלי היה מעט גבוה יותר. משני המקומות גם יחד יכולנו לראות את ביני שבעד, הרחק מיוזרח. עמדנו לחזור לשם למחרת, לנצח. כך חשבתי אז, בניגוד לדיעה הרווחת, כי הכל סופם למות.

זכרונות מאפריקה

לעיתים. במאות העמודים של מילחמה ושלוש. יוכלו לקנות להם, מתוך חוויה שבהנאה מושלמת וקיצרת מועד (שלוש שעות?), את עולמם של נטאשה-אורדריי-הפכורן דקת-הגירזה והחיננית, הנסיך-אנדריי-מלפרר כחול העיניים, ופיייר-באווחובי-הנרייפונדה הרציני, ממש כמו בחיים? הקרנת הסרט זיכרונות מאפריקה במקומותינו בימים אלה מאפשרת לנו הצצה לעולם עתירי מעורר קניאה זה. לכאורה עושה הסרט שירות לספרים ולסיפורות. עד שלא הוקרן אצלנו הסרט העוסק בחייה של הסופרת איסק דינסן, המבוסס על ספר שכתבה ואף נקרא בשמו של אותו ספר, זכתה דינסן לשימת ליבם של קוראים מעטים בלבד; זאת עם העתקת סיפורה שיבעה סיפורים גותיים לעברית. והנה, כאמצעות האחד מבין ספריה שששלעצמו, באין בו עלילות גבורה, אהבה, מתח או גיבורים שהם ועלילותיהם גדולים-מ'החיים - לא היה לו סיכוי להפוך לאירוע סיפורי אצלנו - זכתה הסופרת המנוחה שתהיה מוכרת למאות אלפים של מבקרי בתי-הקולנוע - אולמות מלאים, כרטיסים בבקשה להכין מראש; כסיוע נתוניה הפסיכומיים המשוכחים ומה שמכונה כישרון המישחק ששיבחו אינו נפקד בשיחות הסלון שלנו - של מריל סטריפ.

הצופים מוזמנים להתוודע לנסיבות השערויותיה של חייה, למאהבה דניס פינץ' האטון, הוא רוברט רפרוד, ולבעלה הראוי לכל גינאו הבארון ברור בליקסן, הוא קלאוס מריה ברנאוואר, שללא כל התחשבות מדביק אותה

זיכרונות מאפריקה: מריל סטריפ עם ידידים

בסיפילים וזנח אותה למען נשים אחרות. אבל בעיקר יתוודע הצופה לתפאורה מרהיבה: תלבושות-ברווז-התיקופה, כובעים, שימשיות ומיטריות, צעיפים, מכוניות אונטניות, רהיטים, הרבה "חפצים", כפי שהם מכונים בסרט, ההופכים לסמל המרכזי שדרכו מנסים מעצבי הסרט להעביר לנו מסר רבי-משמעות שאנו אמורים להאמין שהוא פילוסופיית-החיים של הסופרת עצמה.

כשבראשית הסרט מתנחלת מי שהיתה זה עתה לבארונת בליקסן בביתה החדש עם כל כבודת רהיטיה וכלייהבית שהביאה מדנמרק - לאיזכור מיוחד וזכים כליי-החריסנה היקרים וצורת לימוז' - היא מכריזה ללא בוששה שהיא קשורה אליהם בקשר של אהבה; ואילו בסופו אחרי כל המסות הקשות שנתנסתה בהן, והיא אשה שידעה אהבה, כגידה, מחלה ואסון, ביתה ריק מחפציה האהובים שנמכרו כולם והיא מארחת את מאהבה כשארנו מיטען משמש להם שולחן, היא אומרת: אולי כך צריך היה להיות הבית תמיד. ואילו מאהבה דניס, שבחלילת הסרט מלגלג על התקשרותה לחפצים ודוגל בשיחורו מחולל מתחייבותיו וקשרים, משיב: ואולי לא! החפצים הם הגיבורים האמיתיים של הסרט, עד כדי כך שגם הנופים עוצרי-הנשימה ובעלי-החיים של אפריקה הופכים ללא יותר מסוג מסויים של אבזרים המשרתים את העלילה הבנאלית של הסרט. אריות של חריסנה, נופים של חריסנה ואנשים - נובות של חריסנה.

מה לא ימצא הצופה בסרט? אפריקה איננה בסרט, האפריקאים אינם בו; קאי מאנטה, וואמי, צ'יף קינאנג'ואי, עיסא וכל האחרים הנזכרים בספר בשמותיהם, האיילה לולו,

אפריקה זו שהיא נחלת העבר. אינך יכולה שלא לתהות מה היתה חושבת ומרגישה אילו היתה כיום. קארן בליקסן נפטרה בשנת 1962 בבית האצילים שבו נולדה. את קניה עזבה בשנת 1932. עתל ברוידא

על סיפורת וכלי חרסנה

האם הגיע הזמן להספיד את הספרים? האם המעבר מדפי נייר לדיסקים שתכולתם תוקרן על המירקע היא חלק ממהפכת-תרבות שבה תופסים מישחקי טלוויזיה, וקודיזאדו, טלוויזיה-כבלים והמחשב האישי את מקומה של הסיפורת? נבואתם של סיפרי המרע הכריזוני המתארים את האותות-הקריאה-בספר כחטאם של יוצאי-הרפון, ההרפתקנים הבלתי-נלאים של הרוח בתרבות עולם המחור, הולכת ומתגשמת. כך עולה מתוך רבישיה שמביאה כתביהעוד האמריקאי הארפר'ס תחת הכותרת, "האם ייערו הספרים?", אנהנו, שגדלנו על ברכי הספרים, שהתבודדנו אתם בחדרי-החרים או בחדרי-המישפחה היחיד והצפוף, אוטמים עצמנו מפני קולות המשאומתן של החיים סביבנו, או ברהנו איתם לפינת-הצר - האם נקנא בילדי העתיד שבמקום לרכוז על רפים של סיפרי גיאוגרפיה, אנציקלופדיות וסיפרי מדע-הטבע, ויכולו לחוות בלחצות כפתור כהרר-הבריאה בכל נקודה ביקום שיבחרו בה, כשהוא מוצג לפניכם, כמו חי" כסירטיטבע מופלאים. במקום להשקיע שעות קריאה רבות, ומייגעות

הכלב פאניה בעל חושיההומור, השוורים בעלי המחשבות, החסידות ועדרייהתאוא. אפילו קארן בליקסן או איסק דינסן אינן בסרט. הבארונת בליקסן של הסרט זיכרונות מאפריקה היא אשת חברה חרת לשון, נחושת רצון, אשת-אהבים סובלת ונבגרת, נלחמת על כבודה כאשה וכאוהבת, גיבורת סרטים למהדרין. אין זו האשה המתארת את פגישה כאדם בוגר עם עולמם של הילדים באפריקה כמיפגש של אוהבי-עירות מטיבעו, שנכנס בגיל עשרים לראשונה בחייו ליער, או כזה של אדם שניחן ברגישות מוסיקאלית השומע מוסיקה בפעם הראשונה אחרי שהגיע לבגרות. אחרי שפגשתי את הילדים כיוונתי את שיגרת-חייל לקצב התיזמורת הגרולה הו", היא כותבת. היא איננה אפטרופוס

האופנות משתנות...

האופנות משתנות. ואמנות האזנה לסיפור נשתנה באירופה. הילדים ב"אפריקה, שאינם יודעי קרוא, עדיין כו"חם יפה בה; מישפט המתיהה כגון, איש אחד יצא לטייל בערבה ופגש באיש אחד. וכבר עיני הכל נשואות אליו, ודמיונם תועה בנתיב הנעלם של האיש בערבה. לבנים, לנעמת זאת, אפילו כש"הם חשים שמה יעשו אם יטו אוזן, אינם מסוגלים להקשיב לסיפור. בשאנים חס"רי-מנוחה או נזכרים בדברים שיש לבצי" עם בלי דיחוי, נופלת עליהם תרדמה. אותם אנשים יבקשו ממך דבר מה לק"ווא, ואז אפשר שישבו ערב שלם שקו"עיס בכל חומר קריאה שתיתן להם. אפילו נאום. מורגלים הם לספוג רשמים באמצעות העין.

זכרונות מאפריקה

לארסייה, לאנשי משק ביתה, למישפחותיהם ולשכטיהם. היא מתכוננת, לומדת בתהליך רבי מיכשולים ומלא אהבה את נפשתיים ואורחות מחשבתם הזרים והקוסמים לה, ושותפה להם. "גאוה", אומרת דינסן, "פירושה אמונה באידיאה של אלוהים בעת שברא אותנו. אדם גא הוא מי שמכיר באידיאה ושואף להגשימה. הוא אינו חותר לא לאושר ולא לנחוחות, שאולי אין להם ולא כלום עם מה שראה אלוהים כשיצר אותו. הצלחתו (של האדם) היא כיצועה המוצלח של האידיאה האלוהית והוא (האדם) מאוהב בגיורת גורלו... אנשים נטולי גאוה אינם מודעים לכך שעמרה איוו אידיאה לפני אלוהים בעת שברא אותם... הצלחה בעיניהם הוא מה שהאחרים נותנים לו גושפנקה. אושרם, ואפילו עצם יישותם, נמדדים לפי שער-החליפין הנהוג. הם רועדים, ובצדק, לפני גורלם".

נשוב לענייננו. לפני שאנו מתקנאים בדורות הבאים העתידים לקבל תחליפי סיפורת ארוזים בקלטות וידיאו, אולי נגוד להם, הנדונים ללקט את האידיאות שלהם על אודות האדם ותכליתו מתוך עולם מופיית של כלי-חריסנה ונוכחות-חריסנה, ואפילו היא חריסנת לימוז'. אין ספק שעושי סרטים כזיכרונות מאפריקה ממידים את הסיפורת המוסרת לנו את האש הבורעת שהיא נישמת הסיפור, ואת האידיאה האלוהית או זו ההומאנית של דינסן, בהצלחה לפי שער-החליפין הנהוג.

מירה הלפרין

זוטות

באירוע בלתי-שיגרתי קרא התובע המחוזי, עורך-הדין סברין שרטור בבית-המישפט המחוזי בתל-אביב שיר כחלק מחומר הראיות במישפט פלילי. מאיר פריין, בן 28, עומד לדין באשמת הריגת אשתו ב-22 דקירות סכין בספטמבר של השנה שעברה. "לי כבר לא תהיי/ימך חלפו/אוהבת שקר היית/ויתרתי על הכל/ראשית דרך/הינה גם קיצר" - כתב פריין בעוד אשתו בחיים. התובע ביקש להוכיח באמצעות השייר - שהאותיות הראשונות של שורתיו מצטרפות לשם ליאורה - כי הנאשם איים על אשתו במוות עוד קודם שהרגה. פסק-דינו של המשרור עוד לא ניתן.

עמוס עוז מסר את כתבי-היד של רומאן חדש להוצאת הקבע שלו, עם עובד. ההוצאה נתבקשה בינתיים לא לשחרר לפירסום שום פרטים על הספר. אגב, גם זו דרך טובה לפירסום.

הגדי של רוד גרוסמן יחייך גם בתיאטרון. תיאטרון החאן בירושלים החל בחזרות על ההצגה חינך הגדי שעל פי הרומאן. ההצגה הראשונה נקבעה ל-21 ביוני.